

Άννα Χατζηπαναγιωτίδου

**Η ελληνική γλώσσα
στην Ουκρανία
Διδασκαλία της νέας ελληνικής
ως δεύτερης/ξένης γλώσσας**

Η ελληνική παρουσία στην αρχαιότητα

- 8ος-6ος π. Χ. αι.: Έλληνες στα βόρεια παράλια του Ευξείνου Πόντου •

Ασχολήθηκαν με το εμπόριο

- Ίδρυσαν πόλεις-αποικίες
- Μητρόπολη ήταν η χερσόνησος της Κριμαίας

Σύγχρονη ελληνική παρουσία από 17ο αι.

- 1775 μ.Χ: Εγκατάσταση των Ελλήνων στην **Μαριούπολη**. Η Αικατερίνη η Μεγάλη παραχώρησε την περιοχή στους 30.000 Έλληνες, οι οποίοι **έφυγαν** από την ταταροκρατούμενη χερσόνησο της Κριμαίας (Ταυρίδας)
- 1778: οι Έλληνες της Κριμαίας, υπό την ηγεσία του Μητροπολίτη Ιγνατίου, εγκαταστάθηκαν στο **βόρειο τμήμα της Αζοφικής** • Ίδρυσαν: **21 χωριά** και τη **Μαριούπολη** (προς τιμήν της Παναγίας)

Σύγχρονη ελληνική παρουσία έως 19ο αι.

Ελληνικές κοινότητες

- διάσπαρτες σε όλη την έκταση της χώρας
- κύρια περιοχή συγκέντρωσης την περιφέρεια της **Μαριούπολης**: τα πρώτα χωριά των μεταναστών του 18ου αιώνα έχουν διπλασιαστεί • άλλες κοινότητες: Οδησός, σύνορα με τη Ρουμανία, Χάρκοβο βορειοανατολικά και Λβοφ (Λβιφ στα ουκρανικά).

Σύγχρονη ελληνική παρουσία τον 20ο αι.

- Σοβιετική Ένωση:

Δυσκολίες για τους Έλληνες

(Στάλιν: εκκαθαρίσεις 1937)

- 1990: Διακήρυξη της κρατικής κυριαρχίας της Ουκρανίας

-

Οι κύριες εστίες των Ελλήνων της Ουκρανίας [1]

Τα ελληνικά χωριά της Μαριούπολης

[2]

Οδησσός

Σύγχρονη ελληνική παρουσία τον 20ο αι.

- Από τη Ζαπορίζια μέχρι τη Μαριούπολη (απόσταση ~200 χλμ): υπάρχουν μικρά χωριά με μαγαζιά και κτίρια με **ελληνικά** ονόματα και γραμμένα στα ελληνικά.
- **Δημόσια κτίρια**: ονόματα & επιγραφές σε **3 γλώσσες**: Ρωσικά, Ουκρανικά και ελληνικά.
- Ελληνική γλώσσα: **ομιλείται** από πολλούς
- Διατηρούνται **23** ελληνικά χωριά.

**Σύγχρονη
ελληνική
παρουσία τον
20ο αι.**

*Δεκέμβριος 1994,
Μαριούπολη.*

Σύγχρονη ελληνική παρουσία τον 20ο αι.

Απογραφή του 2001: 91,548 Έλληνες (ρωσόφωνοι) Η Πρόεδρος της Ομοσπονδίας Ελληνικών Συλλόγων Ουκρανίας Αλεξάνδρα Προτσένκο
- Πισατζή αναφέρει:

- «Είναι πολύ περισσότεροι καθώς δεν έχουν καταγραφεί πάρα πολλοί Ουκρανοί ελληνικής καταγωγής, από μικτούς γάμους αλλά και για άλλους λόγους που έχουν να κάνουν με την τραυματική εμπειρία του υπαρκτού σοσιαλισμού, όταν πάρα πολλοί Έλληνες εξορίστηκαν ή εκτελέστηκαν με τις δίκες της Μόσχας το 1937-38.»

Ορισμένα στοιχεία για τους ομογενείς

υπολογίζεται ότι ζούσαν:

- περίπου 150.000 πολίτες ελληνικής καταγωγής στην Ουκρανία •
- περίπου 105.000 άτομα στη Μαριούπολη [σε πληθυσμό 446.000 (2017)]

Ορισμένα στοιχεία για τους ομογενείς σήμερα

- Οι περισσότεροι ομογενείς ιδιωτικοί υπάλληλοι, αρτοποιοί, οδοντίατροι ή καθηγητές.
- Γάμοι μεταξύ ομογενών αλλά και μικτοί γάμοι

- Διατηρούν τη σύνδεση με την ελληνική τους καταγωγή (γλώσσα, σπουδές, σύλλογοι, χορευτικοί και άλλοι καλλιτεχνικοί σύλλογοι)

Φορείς κι ο ρόλος τους στην ελληνόγλωσση εκπαίδευση

1989: οι Έλληνες της Μαριούπολης ίδρυσαν την «Εταιρεία Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού»

1995: ιδρύθηκε η Ομοσπονδία Ελληνικών Συλλόγων Ουκρανίας, που εδρεύει στη Μαριούπολη και συγκεντρώνει σήμερα πάνω από 105 συλλόγους από 19 Νομούς της Ουκρανίας.

ФЕДЕРАЦІЯ ГРЕЦЬКИХ ТОВАРИСТВ УКРАЇНИ
ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ

Свідоцтво про реєстрацію № 674 видано 28.07.1995
Міністерством юстиції України.
87515, м.Маріуполь, вул. Грецька, 63
тел.+ 38 0629 349124, факс:+ 38 0629 530112
р/р 26005215030230 у Донецькому обласному
філіалі АКБ "Укрсінбанк" м. Донецька.
МФО 334011, ЗКПО 21991756
e-mail: pr@greeks.ua

Πιστοποιητικό Εγγραφής αρ. 674
χορηγήθηκε στις 28/07/1995
από το Υπουργείο Δικαιοσύνης της Ουκρανίας.
Ταχυδρομική διεύθυνση: οδ. Γρέτσσκογια, 63
T.K. 87515 Μαριούπολη
Τηλ.: + 38 0629 349124,
fax: + 38 0629 530112
e-mail: pr@greeks.ua

Φορείς κι ο ρόλος τους στην ελληνόγλωσση εκπαίδευση

Η Ομοσπονδία της Μαριούπολης διοργανώνει

- κάθε άνοιξη την «Ολυμπιάδα Ελληνικού Πολιτισμού». Μαθητές από όλη τη

χώρα και διαγωνίζονται στην ελληνική γλώσσα, στην ποίηση, στο θέατρο, στο χορό, στη ζωγραφική, στο τραγούδι, στη γυμναστική.

- την «Μέγα Γιορτή» που έχει ρίζες από τον καιρό των πρώτων αποικιών. •
- ### Διεθνές Φεστιβάλ Ελληνικού Τραγουδιού

Στη Συμφερούπολη λειτουργεί η Ομοσπονδία Ελλήνων Κριμαίας, στους κόλπους της οποίας συγκεντρώνονται 16 σύλλογοι.

Φορείς κι ο ρόλος τους στην ελληνόγλωσση εκπαίδευση

Η ομογένεια εκδίδει πλήθος εφημερίδων:

- «Έλληνες της Ουκρανίας» και «Λόγος» (Μαριούπολη), «Καμπάνα» (Ντονέτσκ), «Οδησός» (Οδησός), «Ελληνική Εφημερίδα» και «Νέος Πόντος» (Συμφερούπολη), «Χερσόνησος» (Σεβαστούπολη).
- Ο Σύλλογος Ελλήνων Κιέβου «Κωνσταντίνος Υψηλάντης» έχει την εφημερίδα «Ελπίδα», ενώ το Κέντρο Ελληνικού Πολιτισμού «Ζορμπάς» στο Κίεβο εκδίδει το περιοδικό «Ελληνική Σημαία».

Η πρόεδρος της Ομοσπονδίας, κ. Προτσένκο έχει τηλεοπτικό σταθμό μικρής εμβέλειας. Σήμερα υπάρχουν 48 χωριά με ελληνικές ρίζες

- Ομιλούνται δύο διάλεκτοι:
 - ρουμέικα: ελληνική διάλεκτος με στοιχεία αρχαίων ελληνικών, ποντιακής διαλέκτου και φυσικά πολλά δάνεια από τα ρωσικά = 33/48 χωριά
 - ουρούμ: τατάρικη διάλεκτος με στοιχεία ελληνικών = 15/48 χωριά
- Τη γλώσσα αυτή την μιλούν πλέον οι **μεγαλύτεροι σε ηλικία** ● Η **νέα γενιά** μαθαίνει και μιλάει **Νέα Ελληνικά**

Χαρακτηρισμός της ελληνικής γλώσσας

Οι ομογενείς:

- μαθαίνουν και μιλούν τα ελληνικά ως 2η/3η/4η ή ως ξένη γλώσσα Οι πολίτες άλλων εθνότητων:
- ως ξένη γλώσσα

[7]

Εκπαιδευτικές δομές και ελληνόγλωσση εκπαίδευση

Η Ελένη Ντόμπρα (καθηγήτρια & υπεύθυνη για εκπ/κά θέματα της Ο.Ε.Σ.Ο.) αναφέρει στο CNN Greece:

- Υπάρχουν τρία σχολεία στα οποία γίνεται ειδική εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας
- Σε όλα τα σχολεία της περιοχής διδάσκεται ως 2η ξένη γλώσσα από την πέμπτη τάξη του δημοτικού μέχρι το τέλος του αντίστοιχου λυκείου. Από το 2018 ξεκινάει η εκμάθηση από την Α' δημοτικού.

Στο σχολείο:

- μιλούν και μαθαίνουν **ρωσικά** που είναι η κοινή γλώσσα της Αζοφικής •
- Ταυτόχρονα, μαθαίνουν **ουκρανικά**, την επίσημη γλώσσα του κράτους. •
- Επίσης, μαθαίνουν **αγγλικά**.
- Έτσι, για τα παιδιά ελληνικής ή άλλης καταγωγής, τα **ελληνικά** προστέθηκαν ως τέταρτη γλώσσα.

Σχολεία και οι σύλλογοι: πρώτη επαφή με τη γλώσσα

Πανεπιστήμιο: ολοκληρωμένες σπουδές.

Κρατικό
Πανεπιστήμιο
της
Μαριούπολης

[9]

Εκπαιδευτικές δομές και ελληνόγλωσση εκπαίδευση

1991: Ίδρυση του Ινστιτούτου Ανθρωπιστικών Σπουδών του Κρατικού Πανεπιστημίου του Ντονέσκ

2004: μετονομάστηκε σε **Κρατικό Πανεπιστήμιο Ανθρωπιστικών Σπουδών Μαριούπολης**. Στοχεύει σε:

- στήριξη του εκεί Ελληνισμού
- εκμάθηση ελληνικής γλώσσας, πολιτισμού & παραδόσεων
- την ενίσχυση φιλίας & συνεργασίας μεταξύ των λαών των δύο χωρών.

Εκπαιδευτικές δομές και ελληνόγλωσση εκπαίδευση

Στην έδρα Ελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου, στη **Σχολή Ελληνικής Φιλολογίας και Μετάφρασης**:

- διδάσκονται η ελληνική γλώσσα, η ιστορία της και η λογοτεχνία. • αποφοιτούν πτυχιούχοι **φιλόλογοι νέας ελληνικής** για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, διερμηνείς (νέα ελληνικά, ουκρανικά, αγγλικά) • 5ετής φοίτηση
- πάνω από 200 φοιτητές (Ελληνικής, Ουκρανικής ή άλλης καταγωγής)

Ινστιτούτο Ουκρανο-Ελληνικής Φιλίας και Μελέτης του Ελληνισμού •

Εκπόνηση ερευνών για τις ελληνικές διαλέκτους και τη μακραίωνη ιστορία της Ελληνικής διασποράς στην περιοχή & τη Μαύρη Θάλασσα. •

Πανουκρανική Ολυμπιάδα στην ελληνική γλώσσα

- Πανουκρανικός διαγωνισμός ερευνών στη νεοελληνική γλώσσα και λογοτεχνία - από το 2015 είναι διεθνής
- Εντυπωσιακή η συμμετοχή σχεδόν όλων των φοιτητών στις εκδηλώσεις του πανεπιστημίου με ελληνικό ενδιαφέρον, όπως οι ελληνικές γιορτές και η επέτειος της εθνικής παλιγγενεσίας.

Συνεργασία Ουκρανικών Πανεπιστημίων με:

- Τα ελληνικά Πανεπιστήμια Θεσσαλονίκης, Ιωαννίνων, Πατρών και Αιγαίου για την υλοποίηση προγραμμάτων εκμάθησης της ελληνικής και φιλοξενίας Ουκρανών φοιτητών και καθηγητών στην Ελλάδα
- Τα Πανεπιστήμια της Κύπρου

Επιπλέον δράσεις φορέων

- Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού & Κρατικό Πανεπιστήμιο Μαριούπολης: δράσεις (π.χ. «Έτος Νίκου Καζαντζάκη» το 2017) • Παγκόσμια

Ολυμπιάδα Νεοελληνικής Γλώσσας

- Παγκόσμια Ημέρα Ελληνικής Γλώσσας
- Ημέρες των Ελλήνων της Αζοφικής

[10] [11]

Φορείς διδασκαλίας για την πιστοποίηση ελληνομάθειας

Σε πέντε πόλεις λειτουργούν έδρες (Κίεβο, Συμφερούπολη, Μαριούπολη) και τμήματα (Οδησσός, Λβιβ) νεοελληνικής γλώσσας.

- Απόκτηση αναγνωρισμένου τίτλου πιστοποίησης της επάρκειας της ελληνομάθειας.
- Έξι επίπεδα πιστοποίησης (Α1-Α2-Β1-Β2-Γ1-Γ2)
- Απόκτηση αναγνωρισμένου τίτλου πιστοποίησης της επάρκειας της ελληνομάθειας.
- Έξι επίπεδα πιστοποίησης (Α1-Α2-Β1-Β2-Γ1-Γ2)

Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού (Οδησσός)

- Τμήματα Ελληνικής Γλώσσας, σε τέσσερα επίπεδα, και σύμφωνα με κατευθύνσεις που δίνει το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Πάνω από 3.900 μαθητές έχουν φοιτήσει, κυρίως Ουκρανοί.
- Ειδικά τμήματα για παιδιά.
- **L'viv State University**: Centre of Greek Language and Culture • **Mariupol State University of Humanities**: College of Greek Philology • **National University I.I.M. Mechnikovo**: Faculty of Foreign Languages, Chair for Translation and Interpretation, Center of Modern Greek Studies • **Taras Shevchenko National University of Kyiv**: The National Institute of Philology

- **Tauric National University "V. I. Vernadsky"**: Faculty of Foreign Philology, Department of Greek Philology
- **Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού**, Παράρτημα Οδησσού
- **Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού**, Παράρτημα Οδησσού (Hellenic Foundation for Culture, Odessa)
- **Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας**
- **L'viv State University**: Centre of Greek Language and Culture ● **Εθνικό Πανεπιστήμιο Κιέβου "Τάρας Σεβτσένκο"**: Ινστιτούτο Φιλολογίας, Έδρα Ελληνικών Σπουδών
- **Mariupol State University of Humanities**: College of Greek Philology ● **Ταυρικό Εθνικό Πανεπιστήμιο Βερνάντσκι (Taurus National University, Bernantski)**: Έδρα

Εκκλησίες και ο ρόλος τους στην ελληνόγλωσση εκπαίδευση

- Χριστιανοί ομογενείς: στοιχείο πολιτισμού και εθνικής ταυτότητας των

Ελλήνων

- Συνεχείς διαμάχες μεταξύ των εκκλησιών
- Κατά τη σχετική αναζήτηση δε βρέθηκε κάποια σημαντική συμβολή των εκκλησιών στην ελληνόγλωσση εκπαίδευση
- «Ουκρανική Ορθόδοξη Εκκλησία» (Πατριαρχείο Μόσχας, αναγνωρίζεται από όλες τις Ορθόδοξες Εκκλησίες)
- «Ουκρανική Ορθόδοξη Εκκλησία» (πατριαρχείο Κίεβου, αυτοκέφαλη)
- «Ουκρανική Αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία»
- Εκκλησία Παλαιόπιστων (Ρασκόλνικων)

- Ελληνόρρυθμη Καθολική Εκκλησία (Ουνίτες) (Ανατολικές Καθολικές Εκκλησίες)

Επιφανείς ομογενείς

- **Αλεξάνδρα Προτσένκο-Πιτσατζή:** πρόεδρος των Ομοσπονδιών των Ελλήνων της Ουκρανίας
- **Παντελής Μπούμπουρας:** πρόεδρος ομώνυμου ιδρύματος, επίτιμος πρόξενος της Ελλάδας στη Γιάλτα
- **Κωνσταντίνος Μπαλαμπάνοφ:** πρύτανης του Κρατικού Πανεπιστημίου Μαριούπολης
- **Θόδωρος Σταμπουλτζής:** δάσκαλος και πρόεδρος ελληνικής κοινότητας Ντονέσκ • **Ταμάρα Κατσή (1958-1999):** τραγουδίστρια – ακτιβίστρια
- **Ντονάτ Πατρίτσα:** συνθέτης και ποιητής, σημαντικό έργο του ο Ύμνος των Ελλήνων της Ουκρανίας: εξέφραζε τα ιδεώδη όλων των ανθρώπων που υπέφεραν, αλλά δεν

ξέχασαν ποτέ την καταγωγή τους

- **Άρχιππος Κουίντζι** (1842-1910): ζωγράφος, ο **Θεόκτιστος Χαρταχάι** (1836-1880): ιστορικός, **Γιώργης Κοσταπράφ**: ποιητής, ο **Anatoly Balji**
- **Γρηγόριος Μαρασλής** (1831-1907): πάμπλουτος γαιοκτήμονας, πολιτικός και εθνικός ευεργέτης, επί 16 χρόνια δήμαρχος Οδησσού

Ήθη και έθιμα

Εορτασμός Εθνικών Επετείων

Ήθη και έθιμα

ετών, από την ίδρυση της πόλης (δωρεά του Ιδρύματος Μπούμπουρα) [14]

Έθνη και έθιμα

Πλατεία Ελλήνων Μαριούπολη (2018) Πλατεία Ελλήνων στην Οδησσό

[15]

[16]

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Βουλή των Ελλήνων, 2006. Οι Έλληνες στη Διασπορά 15ος έως 21ος αι., [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/CD_1-115.pdf [Ανακτήθηκε 31 Μαΐου 2021].
- Ελληνιάδης, Σ., 2021. Ο Ελληνισμός στην Αζοφική Θάλασσα 1995-2020. Δρόμος της Αριστεράς. 21 Ιανουαρίου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://edromos.gr/o-ellinismos-stin-azofiki-thalassa-1995-2020/> [Ανακτήθηκε 3 Ιουνίου 2021].
- Ελληνιάδης, Σ., 2011. Ρουμ και Ουρούμ: Η ελληνική γλώσσα στην Αζοφική. Στέλιος Ελληνιάδης Blog. 11 Ιουνίου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://elliniadis.wordpress.com/tag/%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%AE%CE%BC%CE%B9%CE%BF-%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%8D%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B7%CF%82/> [Ανακτήθηκε 3 Ιουνίου 2021].
- ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ - Η Ελλάδα στην Ουκρανία, 2016. Μορφωτικές, Πολιτιστικές Σχέσεις και Απόδημος Ελληνισμός. 19 Οκτωβρίου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://www.mfa.gr/missionsabroad/ukraine/bilateral-relations/cultural-relations-and-greek-community.html> [Ανακτήθηκε 31 Μαΐου 2021].
- Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού - Οδησός, χ.χ. Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <http://hfcodessa.org/el/%CE%B4%CE%B9%CE%B4%CE%B1%CF%83%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%B3%CE%BB%CF%8E%CF%83%CE%B1%CF%82/> [Ανακτήθηκε 3 Ιουνίου 2021].
- Καραβίας, Τ., 2017. Έλληνες στην Ουκρανία - Κεφαλλονίτες και Θιάκοι τον 19ο και 20 αι. Ithacanews. 9 Φεβρουαρίου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <http://www.ithacanews.gr/ellines-stin-oukrania-kefallonites-ke-thiaki-ton-19o-ke-20o-e/> [Ανακτήθηκε 31 Μαΐου 2021].

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Παπαδόπουλος, Ι., 2014. «Στη Μαριούπολη λεγόμασαν Γραικοέλληνες». Τα Νέα. 9 Μαρτίου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο https://www.tanea.gr/2014/03/09/greece/sti-marioypoli-legomastan-graikoellinets/#id_1 [Ανακτήθηκε 3 Ιουνίου 2021].
- Πλιάκας, Κ., 2018. Έλληνες της Μαριούπολης: Η Ελλάδα μέσα τους. CNN Greece, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://www.cnn.gr/focus/story/159014/ellines-tis-marioypolis-h-ellada-mesa-tous> [Ανακτήθηκε 31 Μαΐου 2021]. • Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, χ.χ. Εστίες διδασκαλίας και εξεταστικά κέντρα για την πιστοποίηση ελληνομάθειας. Ουκρανία, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/foreign/guides/tuition/show.html?cou=UA [Ανακτήθηκε 31 Μαΐου 2021].
- Σαν σήμερα, χ.χ. Γρηγόριος Μαρασλής. Βιογραφίες. Οικονομία, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://www.sansimera.gr/biographies/1668> [Ανακτήθηκε 31 Μαΐου 2021].
- Tribune, 2017. Με το «Έτος Καζαντζάκη» η ΓΓΑΕ υποστηρίζει και προωθεί την Ελληνική Παιδεία στην Ουκρανία. Πολιτική. 6 Απριλίου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://www.tribune.gr/politics/news/article/347047/etos-kazantzaki-ngae-ypostirizi-ke-proothi-tin-elliniki-pedia-stin-oukrania.html> [Ανακτήθηκε 31 Μαΐου 2021].
- Παρατηρητής της Θράκης, 2018. Κωνσταντίνος Μπαλαμπάνωφ: Ένας άξιος εκπρόσωπος της ελληνικής κουλτούρας στη Ουκρανία. 30 Μαΐου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://www.paratiritis-news.gr/koinonia/konstantinos-balabanof-enas-axios-ekprosopos-tis-ellinikis-koultouras-stin-oukrania/> [Ανακτήθηκε 31 Μαΐου 2021].

Βιβλιογραφικές Αναφορές

ΕΙΚΟΝΕΣ

- [1] Αγτζίδης, Β., 2014. Οι Έλληνες της Ουκρανίας στο μάτι του κυκλώνα... Ένα blog του Βλάση Αγτζίδη. 19 Φεβρουαρίου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://kars1918.wordpress.com/2014/02/19/greeks-ukraine/> [Ανακτήθηκε 31 Μαΐου 2021].
- [2] Παπαδόπουλος, Ι., 2014. «Στη Μαριούπολη λεγόμασταν Γραικοέλληνες». Τα Νέα. 9 Μαρτίου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο https://www.tanea.gr/2014/03/09/greece/sti-marioupoli-legomastan-graikoellinets/#id_1 [Ανακτήθηκε 31 Μαΐου 2021].
- [3] Travel Eleftheria, 2018. Οδησός - Η ουκρανική πόλη που είναι συνδεδεμένη με την ιστορία του ελληνισμού (Βίντεο+φωτογραφίες). 9 Οκτωβρίου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://travel.eleftheriaonline.gr/travel/rtravel/item/3312-odhssos-h-oukranikh-polh-poy-einai-syndedemenh-me-thn-istoria-toy-ellhnis-moy-bointeo-fwtografies> [Ανακτήθηκε 3 Ιουνίου 2021].
- [4] Αγτζίδης, Β., 2014. Οι Έλληνες της Ουκρανίας στο μάτι του κυκλώνα... Ένα blog του Βλάση Αγτζίδη. 19 Φεβρουαρίου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://kars1918.wordpress.com/2014/02/19/greeks-ukraine/> [Ανακτήθηκε 3 Ιουνίου 2021].
- [5] ό.π.
- [6] Τριβέδη, Ντ., 2017. Η ελληνική «πρωτεύουσα» της Ουκρανίας ή τι αποσιωπούν τα ουκρανικά ΜΜΕ. Ikariologos. 16 Μαρτίου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://ikariologos.gr/i-elliniki-prwtevousa-tis-oukranias/> [Ανακτήθηκε 31 Μαΐου 2021].
- [7] Χούπης, Α., χ.χ. Η Ομοσπονδία των Ελληνικών Συλλόγων Ουκρανίας συμπλήρωσε 25 χρόνια ενεργούς δράσης. EPT Webradio, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://webradio.ert.gr/i-foni-tis-elladas/i-omospondia-ton-ellinikon-sylogon-oukranias-syblirose-25-chronia-energous-drasis/> [Ανακτήθηκε 3 Ιουνίου 2021].

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- [8] Πλιάκας, Κ., 2018. Έλληνες της Μαριούπολης: Η Ελλάδα μέσα τους. CNN Greece, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο

<https://www.cnn.gr/focus/story/159014/ellines-tis-marioupolis-h-ellada-mesa-toys> [Ανακτήθηκε 3 Ιουνίου 2021]. • [9] Ελληνιάδης, Σ., 2011. Ρουμ και Ουρούμ: Η ελληνική γλώσσα στην Αζοφική. Στέλιος Ελληνιάδης Blog. 11 Ιουνίου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://elliniadis.wordpress.com/tag/%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%AE%CE%BC%CE%B9%CE%BF-%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%8D%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B7%CF%82/> [Ανακτήθηκε 31 Μαΐου 2021]. • [10] Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης - Σχολείο Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων - Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 2018. 2η Παγκόσμια Ολυμπιάδα Ελληνικής Γλώσσας, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο https://www.languagesnsw.com/uploads/1/4/4/5/14456032/%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B9%CE%BF_gr.p df [Ανακτήθηκε 31 Μαΐου 2021].

- [11] Voyevutko, N. και Rozhkova, I., 2018. Ουκρανία-Μαριούπολη-Κρατικό Πανεπιστήμιο Μαριούπολης. 2 Σεπτεμβρίου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο https://www.youtube.com/watch?v=zaBiI0773uU&ab_channel=%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8 [Ανακτήθηκε 3 Ιουνίου 2021].
- [12] Χατζηγεωργίου, Ι., 2018. Μαριούπολη: Η άλλη Ελλάδα. Philenews. 5 Μαρτίου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://www.philenews.com/koinonia/eidiseis/article/496353> [Ανακτήθηκε 31 Μαΐου 2021].
 - [13] Επτακοίλη, Τ., 2018. Η «μικρή Ελλάδα» της Οδησσού. Η Καθημερινή. 28 Μαρτίου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/society/956127/i-mikri-ellada-tis-odissov/> [Ανακτήθηκε 3 Ιουνίου 2021].

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- [14] Η δύναμη της προσφοράς, 2018. Συγκίνηση στα εγκαίνια της ελληνικής πλατείας στη Μαριούπολη - Δωρεά του Ιδρύματος Μπούμπουρα. 5 Οκτωβρίου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://dinamiprosforas.gr/archives/3058> [Ανακτήθηκε 31 Μαΐου 2021]. • [15]

ό.π.

- [16] Χούπης, Α., χ.χ. Η Ομοσπονδία των Ελληνικών Συλλόγων Ουκρανίας συμπλήρωσε 25 χρόνια ενεργούς δράσης. EPT Webradio, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://webradio.ert.gr/i-foni-tis-elladas/i-omospondia-ton-ellinikon-sylogon-oukranias-syblirose-25-chronia-energous-drasis/> [Ανακτήθηκε 3 Ιουνίου 2021].
- [17] Ελληνιάδης, Σ., 2021. Ο Ελληνισμός στην Αζοφική Θάλασσα 1995-2020. Δρόμος της Αριστεράς. 21 Ιανουαρίου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://edromos.gr/o-ellinismos-stin-azofiki-thalassa-1995-2020/> [Ανακτήθηκε 31 Μαΐου 2021]. • [18] Ελληνιάδης, Σ., 2016. Πάσχα στην Οδησσό! Δρόμος της Αριστεράς. 18 Μαΐου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://edromos.gr/ellhniko-pasx-sthn-odhss/> [Ανακτήθηκε 31 Μαΐου 2021].
- [19] Ντόμπρα, Ε., 2020. Διεθνές Φεστιβάλ Ελληνικού Τραγουδιού στην Ουκρανία. Εθνικός Κήρυκας. 30 Δεκεμβρίου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο https://www.ekirikas.com/apopseis_synergates/arthro/diethnes_festibal_ellinikoy_tragoudioly_stin_oukrania-1493610/ [Ανακτήθηκε 3 Ιουνίου 2021].
- [20] ό.π.
- [21] Voyevutko, N. και Rozhkova, I., 2018. Ουκρανία-Μαριούπολη-Κρατικό Πανεπιστήμιο Μαριούπολης. 2 Σεπτεμβρίου, [διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο https://www.youtube.com/watch?v=zaBij0773uU&ab_channel=%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8 [Ανακτήθηκε 31 Μαΐου 2021]. • [22] ό.π.